

ВІДГУК

офіційного опонента

про дисертацію Упатової Ірини Петрівни

«Теорія і практика методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи», представлену на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми зумовлена впровадженням нового Державного стандарту початкової школи, Концепції «Нова українська школа». У зв'язку з цим виникають суперечності щодо рівня професійної підготовки майбутніх учителів у закладах вищої педагогічної освіти та освітніми потребами сучасних закладів загальної середньої освіти. Як зазначає здобувач, спостерігається відставання науково-методичного та творчо-методичного рівня підготовки фахівців початкової ланки навчання, що викликає низку проблем, які впливають на професійне становлення фахівця-початківця, внаслідок чого багато випускників виявляються неконкурентоспроможними. Цілком очевидно, що провідним напрямом освітньої політики педагогічних закладів визнається реалізація випереджальної методичної підготовки вчителів, які мають вирішувати проблеми оновлення початкової ланки загальної середньої освіти, готові до модернізації традиційних технологій навчання і виховання, застосування освітніх інновацій, мають досвід творчої методичної діяльності, сформоване методичне мислення, уміння здійснювати методичну рефлексію, дотримуються позиції педагога-фасилітатора, спроможні професійно вдосконалюватися впродовж життя. З огляду на вищенаведене, дисертація Упатової І. П. є, безумовно, актуальною.

Високий рівень обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих здобувачем у дисертації забезпечені: професійним вирішенням низки наукових завдань, що сприяло реалізації поставленої мети дослідження; використанням широкої джерельної бази за темою дисертації і достатнім масивом аналітичних даних (список використаних джерел складає 699 найменувань); відповідністю предметної спрямованості дисертаційного дослідження паспорту спеціальності 13.00.04 – теорія і

методика професійної освіти; достатньою географією та великою кількістю напрямів апробації отриманих результатів на 23 науково-практичних конференціях, у тому числі 8 міжнародних.

Обґрунтованість та достовірність більшості наукових положень, висновків і пропозицій, що розроблені й відображені в дисертаційному дослідженні, можна охарактеризувати як достатні, і в цілому вони не викликають сумніву, що підтверджується, зокрема, використанням: нормативно-правової бази педагогічної освіти, документів, що регламентують початкову освіту і визначають характер її змін на найближчий період; науково-педагогічних проектів і концепцій; наукових праць учених, публікацій у періодичних виданнях. Теоретична і методологічна основа проведеного дослідження базується на історичному, інтегрованому, компетентнісному, системному, діяльнісному, середовищному, фасилітаційному, акмеологічному підходах, методах наукового пізнання, фундаментальних положеннях сучасної педагогічної теорії.

Використання широкої теоретичної бази з питань методичної підготовки майбутніх учителів, дозволило І. П. Упатовій ґрунтовно висвітлити теоретичні засади дослідження, сформулювати його вихідні положення. Заслуговує на схвалення уважне ставлення до термінологічного апарату дослідження. На основі проведеного аналізу науково-педагогічної літератури, власного досвіду роботи, здобувач цілком доцільно виокремила «методичну компетентність», різновидами якої є «дидактико-методична», «творчо-методична», «науково-методична», «дослідницько-методична», «інформаційно-методична», визначила їх місце в системі професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Наукова новизна і теоретичне значення одержаних результатів полягають у тому, що уперше теоретично обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено систему методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи, яка передбачає цілеспрямовану організацію процесу професійної підготовки студентів та реалізується шляхом взаємодії

методологічно-цільової, структурно-змістової, технологічної та діагностичної підсистем із урахуванням педагогічних умов, що впливають на ефективність здійснення означеної підготовки.

Структура дисертації є логічною й адекватно відбиває траєкторію руху теоретичного і експериментального дослідження, відповідає меті і завданням роботи. Оцінюючи зміст рецензованої роботи, можна стверджувати, що одержані наукові результати є обґрунтованими. Досягненню поставленої мети сприяли логічно сформульовані і реалізовані завдання. У вирішенні поставлених завдань здобувачем використано сукупність наукових методів, які відображають діалектичну єдність теоретичного і емпіричного рівня пізнання. Здобувач аргументовано доводить, що впровадження системи методичної підготовки майбутніх учителів в якості нової парадигми випереджального методичного розвитку сприятиме професійному зростанню випускників закладів вищої педагогічної освіти.

Погоджуємось із твердженням здобувача щодо обґрунтованих педагогічних умов, які впливають на ефективність реалізації системи методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи, серед них: набуття студентами методичного досвіду в процесі проходження педагогічної практики та участі в позааудиторних заходах методичного спрямування; створення сприятливого фахового освітнього середовища шляхом впровадження системи позааудиторних заходів методичного змісту та спрямування методичної підготовки у ньому на формування ціннісного ставлення до реалізації методичної підготовки, потреби у методичному вдосконаленні стимулювання інтересу студентів до самоосвіти; саморозвитку, самовдосконалення, практичної значущості методичної підготовки; набуття досвіду здійснення методичної рефлексії під час навчальних занять, педагогічної практики, позааудиторних заходів методичного спрямування.

У структурі методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи здобувачем виокремлено взаємопов'язані компоненти, а саме: мотиваційно-цільовий, когнітивний, методично-діяльнісний, аналітико-результативний.

Кожний із компонентів характеризується певним змістовим наповненням, що відповідає особливостям педагогічної діяльності майбутнього вчителя початкової школи. До основних функцій методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи віднесено: орієнтаційно-стимулювальну, дидактично-професійну, продуктивно-процесуальну, розвивально-виховну, діагностично-корекційну.

Розроблена здобувачем система методичної підготовки реалізувалась у процесі формування експерименту на чотирьох етапах (підготовчий, мотиваційно-орієнтаційний, змістово-практичний, контрольний-діагностичний), зміст яких наповнений усталеними формами (лекції, семінарські й лабораторно-практичні заняття, самостійна робота) та позааудиторними (педагогічна практика, педагогічні екскурсії, позааудиторні заходи науково-методичного спрямування). У процес експериментального дослідження використовувались засоби методичної підготовки (підручники, текстово-графічні опорні схеми, навчальні комплекси, дидактико-методичні матеріали), а також візуальні засоби, інформаційні ресурси комп'ютерної мережі Internet; технологічна карта уроку; періодичні видання, методичні розробки; комп'ютери, аудіовізуальні засоби навчання – педагогічні кінофрагменти, відеотека уроків у початковій школі), «методичне портфоліо», «Комплекс навчально-дослідницьких і самостійних завдань із методики викладання природознавства», методичні рекомендації для проходження практики з виховної роботи, спецкурси «Методична майстерність учителя»; «Робота з батьками»), із застосуванням традиційних і інноваційних методів і технологій організації методичної підготовки студентів упродовж усього навчання (репродуктивні, проблемно-пошукові, практичні, інтерактивні: «ПРЕС», «ГРОНО», «сенкан», «кубування», «акваріум», «обери позицію», «читання (педагогічних ситуацій) з зупинками», «читання з позначками», «Обмін думками», «Знаю, хочу дізнатися, дізнався», «Рефлексивний екран» – виконання різнорівневих дидактичних тестів; «Тонкі і товсті питання» («однозначні» (фактичні) та розгорнуті (грунтовні відповіді);

дослідження і аналіз методичного досвіду вчителів і закладів загальної середньої освіти; аналіз продуктів навчально-методичної діяльності студентів).

Особливу роль здобувач відводить виокремленню методичних знань (нормативні, загально-педагогічні (науково-методичні, дидактико-методичні, із теорії виховання), предметно-методичні, практико-методичних (методико-технологічні та знання педагогічного менеджменту) і методичних умінь (гностичні, проєктивні, організаторсько-виконавські, самоспрямовані), оволодінню ними студентами під час проходження різних видів педагогічної практики з опертям на теоретичну підготовку їх до методичної роботи в закладі загальної середньої освіти.

Результати експериментальної перевірки авторської системи доводять її позитивний вплив на методичну підготовку майбутніх учителів початкової школи, формування мотиваційно-цільового, когнітивного, методично-діяльнісного й аналітико-результативного компонентів, що підтверджує висунуту в дослідженні гіпотезу.

Дисертація є завершеною роботою, в якій із належною послідовністю та змістовністю висвітлено теоретичні і методичні аспекти розробки та етапи реалізації системи методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Основний зміст дисертаційної роботи свідчить про широку ерудицію здобувача, який уміє самостійно працювати, аналізувати та узагальнювати накопичений матеріал, робити самостійні висновки, має здатність до системного охоплення різних аспектів досліджуваних педагогічних явищ і процесів, критичність і креативність професійного мислення.

Практичне значення результатів дослідження вбачаємо передусім у створенні й упровадженні в освітній процес методичних посібників («Активні та інтерактивні моделі навчання і виховання», і «Форми організації освітнього процесу та види навчальних занять: методика підготовки та проведення»); у розробленні, обґрунтуванні та апробації авторських навчальних програм спецкурсів «Методична майстерність учителя», «Робота з батьками», де

презентовано тематику лекційних, семінарських і практичних занять та завдання для самостійної роботи студентів; навчально-методичного посібника «Комплекс навчально-дослідницьких і самостійних завдань із методики викладання природознавства», методичних рекомендацій для проходження студентами педагогічної практики «Позакласна виховна робота в школі», збагачені навчально-виховного процесу закладу вищої педагогічної освіти системою позааудиторних заходів методичного змісту («Панорама творчих методичних ідей»; «Методичний турнір», «Педагогічні роздуми»; «Віртуальна подорож у педагогічне минуле»), що забезпечують реалізацію системи методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи;

Теоретичні положення, практичні напрацювання, результати дослідження викладені в дисертації, монографії, програмах спецкурсів, методичних рекомендаціях, а також системі позааудиторних заходів методичного спрямування можуть бути використані в навчально-виховному процесі педагогічних закладів вищої освіти для вдосконалення методичної підготовки як майбутніх вчителів початкової школи, так і вчителів з різних предметів; можуть бути цікавим для науково-педагогічних працівників.

Аналіз публікацій Упатової І. П. засвідчив їхню відповідність (кількісну та якісну) вимогам до оприлюднення результатів дослідження. Основні наукові положення та результати дослідження відбито в 55 працях, у тому числі : 1 монографія (одноосібно), 2 навчально-методичні посібники (у співавторстві), 2 брошури методичних рекомендацій, 2 авторські навчальні програми спецкурсів; 25 статей у провідних наукових виданнях, із них у вітчизняних фахових виданнях – 21 (4 статті – у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз), 4 статті у зарубіжних наукових періодичних виданнях; 23 (із них 8 – у співавторстві) – у збірниках матеріалів і тез доповідей на науково-практичних конференціях.

Ознайомлення з авторефератом дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою, змістом, який достатньо повно охоплює усі складові наукової праці та оформленням він відповідає вимогам, що ставляться МОН України.

Наголошуємо, що зміст автореферату та основні положення дисертації є ідентичними.

Вищезазначене дає підстави для позитивної оцінки дослідження Упатової І. П., проте підкреслюючи достовірність наукових здобутків дисертантки, доцільно в контексті наукової полеміки висловити зауваження та побажання.

1. У науковій новизні не слід подавати визначення понять дослідження, а у практичному значенні необхідно констатувати, що було розроблено здобувачем для експериментальної перевірки авторської методичної системи.

2. Робота значно виграла б за умови здійснення порівняльного аналізу досвіду розвитку методичної підготовки вчителя початкової школи в системі педагогічної освіти в Україні та інших країнах.

3. У роботі здобувач спирається на діяльнісний підхід до методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи, впроваджує продуктивне навчання, проте, бажано було б вживати термін «контекстне навчання», як таке, що передбачає і орієнтує на професійну підготовку.

4. Зважаючи на високий теоретичний рівень виконаного дослідження, вважаємо, що обґрунтування авторської концепції дослідження потребує більшої аргументації на користь положень компетентнішого підходу, зокрема доцільно було б розкрити детальніше формування інформаційно-методичної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

5. У тексті дисертації бажано було б навести більше конкретних прикладів використання ІКТ для системного розвитку інформаційно-методичної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

6. У додатках бажано було б розмістити проекти, створені студентами і надати рекомендації щодо їхньої підготовки і реалізації, а також завдання методичного турніру.

Водночас вважаємо, що зазначені зауваження мають дискусійний характер, деякі можна розглядати як побажання, вони істотно не впливають на теоретичну, наукову і практичну значущість дисертаційної роботи.

На основі вивчення поданої роботи можна дійти *висновку*, що дисертаційна робота «Теорія і практика методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи» характеризується глибиною теоретичного аналізу і вагомістю методичних пропозицій, отриманих на основі формувального експерименту. Вважаємо, що дисертація є завершеною науково-дослідною роботою, яка виконана в контексті нових наукових підходів до професійної освіти. Враховуючи актуальність теми, наукову новизну отриманих результатів та їхню практичну значущість, а також відповідність поданої роботи вимогам МОН України пп. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами від 19.08.2015 року, Постанова Кабінету Міністрів України № 656), вважаємо, що Упатова Ірина Петрівна заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
заступник директора з наукової роботи
Інституту педагогічної освіти і освіти
дорослих імені Івана Зязюна НАПН України

Л. О. Хомич

